

Jdi k předkům a uč se od nich!

V knize Přísloví je napsáno: „Jdi k mravenci... a uč se od něho!“ Stejně motto jsem si zvolila v roce 2004 pro jednotlivé kapitoly knihy *Ekolístky*. A i když od jejího vydání uplynula poměrně dlouhá doba (10 let), stále mne toto motto oslovuje. Velkou lekcí (nejen) environmentální výchovy dostaneme, pokud se budeme učit od lidí, kteří žili před námi, tedy od našich předků.

PHDR. KATEŘINA JANČAŘÍKOVÁ, PH.D.

Kdo dokáže vyjmenovat své předky více než tři generace nazpět? Kdo si dnes uvědomuje, jak žili, co měli a co nikoli, a kdo ví, jací to byli lidé? Co uměli a jaké nástroje používali?

My se dnes považujeme za vyspělejší než předchozí generace, ale umíme používat tolik nástrojů jako naši předci? Umějí naše děti šít, vyrábět, sekat srpem mlíčí pro králíky anebo sekerkou třísky? V příspěvku bych ráda představila knížky, které jsem četla se svými dětmi, když jim bylo 5–9 let, a které mi pootevřely bránu do světa našich předků.

I Knížky Laury Ingalls-Wilderové

Laura Ingalls-Wilderová začala psát ve věku 65 let – až jako babička.

Její dcera byla v té době uznávanou spisovatelkou. Ovšem Lauřiny knížky *Uprostřed hlubokých lesů*, *Mezi indiány* a *Na březích švestkového potoka*, ve kterých autorka vzpomíná na své dětství, jež prožila s tatínkem, maminkou a dvěma sestrami (starší Mary a mladší Carrie) na Divokém západě, se záhy staly bestsellerem. Lauřina rodina žila životem prvních osadníků – pionýrů, a musela si tedy poradit v každé situaci.

Při čtení knih jsem pak pro děti vymýšlela různé aktivity a sama jsem se také zamýšlela nad smyslem života a práce.

I Třísky na podpal

Laura a Mary měly celou řadu povinností. Každý večer musely připravovat třísky, aby maminka mohla ráno snadno a rychle zatopit v kamnech. Někdy třísky sbíraly s chutí, třeba

když tatínek udil maso. Někdy se dohadovaly, která z nich je nasbírá. Práce však musela být vykonána každý den. Lauře byly pouhé tři roky, když musela této povinnosti dostát.

Zadejte i vy dětem práci podobného typu, to znamená činnost, jež by trvala několik minut, ale musela by se provádět každý den. Je třeba dbát na to, aby se jednalo o aktivitu skutečně potřebnou pro celou rodinu/komunitu a aby ji děti opravdu udělaly.

Někdy je pravidelný úkol pro děti nepříjemnou povinností, občas se mu snaží vyhnout, jak jen to jde, ale z dlouhodobého hlediska rozvíjí plnění úkolů smysl pro zodpovědnost a rovněž dává dítěti poznat vyšší smysl. Kdyby práce byla jen nepříjemnou povinností, nevznikla by **ergoterapie (léčba prací)**.

I Prostírání stolu

Denně před každým jídlem prostíraly Laura a Mary (ve věku mezi 3. a 5. rokem) stůl, později, ve věku kolem 9 let, myly nádoby a také vařily.

Podílejí se děti na přípravě stování? Na vaření a úklidu po vaření? Anebo dostávají až „pod nos“ vše bez práce?

Je důležité, aby děti viděly, že nic se neudělá samo, že každé jídlo stojí

nějaké úsilí, a aby se přirozeně podle svých schopností zapojovaly do práce. Děti z dětských domovů a ústavů, které dostávaly vše bez práce (čaj oslazený, chléb namazaný), jsou v reálném životě ztracené. Od útlého věku je třeba děti zapojovat do sebeobsluhy, a to i tehdy, máme-li k dispozici kuchařky a uklízečky.

I Příběh o nepovedeném pasení dobytka

Tatínek po večerech holčičkám často vyprávěl o svém dětství. Jeho prací, když byl malý, asi sedmiletý chlapec, bylo pást dobytek. Jednou si místo pasení hrál a dobytek se mu ztratil. Dostal od tatínka lískovkou.

Můžeme dětem vyprávět podobné příběhy, které je upozorní na to, že povinnosti jsou důležité a že za jejich nedodržení hrozí trest.

Je mnohem příjemnější vyprávět dětem o výprasku někoho jiného než výprask udílet. A mnohým dětem poučení z příběhu stačí, aby si všechny souvislosti uvědomily.

I Den odpočinku

V neděli dodržovala Lauřina rodina den odpočinku. O sobotním večeru se všichni vykoukali a v neděli ráno se oblékli do svátečních šatů – i když nikam nejeli ani k nim nikdo nepřišel na návštěvu. Nikdo nepracoval a holčičky si nesměly divoce hrát. Byl čas na čtení a vyprávění. Třebaže se dívky v neděli často nudily, dával den odpočinku jejich životu řád, který mnohým dnešním lidem chybí.

Řád se nám může líbit, nebo nelíbit, můžeme s ním bojovat, anebo jej ustanovit. Příliš přísný řád povede ke vzpouře, příliš volný režim či život bez řádu vede k dezorientaci a depresi. Řád dokáže člověka „podržet“, dostaví-li se smutek ze ztráty někoho blízkého. Naplnění řádu skýtá pocit uspokojení.

I Svícení ve stáji – důležitá práce pro malého člověčka

Když nebyl tatínek doma, musela večer do chléva maminka. Čtyřletá Laura chodila s ní, aby jí svítila. Předškolní dítě může být nepostrá-

datelným pomocníkem, bez kterého by práce nemohla být vykonána. Pro rozvoj jeho osobnosti je právě něco takového nesmírně důležité. Mají takovou možnost i naši předškoláci? Anebo rodičům místo nich pomáhá technika? A co dělají ve volném čase oni?

Zdá se mi, že dnešní předškoláci si hrají na počítači, zatímco jejich rodiče pracují. Je to smutné...

I Výroba sýra

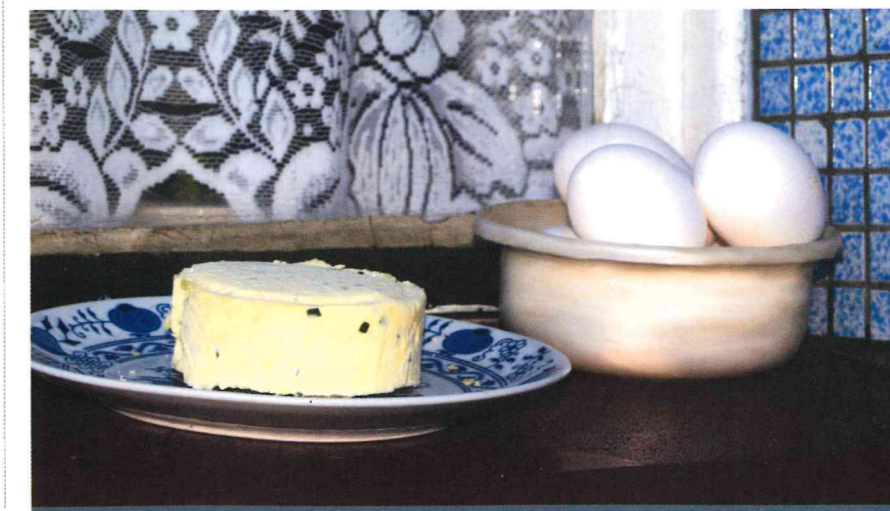
Lauřina maminka vyráběla všechny potraviny doma. Pekla chléb i placky, drhla kukuřici a stloukala máslo. A připravovala také domácí sýr. Jako sířidlo používali kousek žaludku

telete, které zařídili. Laura a Mary mamince při výrobě sýra všemožně pomáhaly, hlavně však ochutnávaly odřezky.

Zkusme s dětmi něco vypěstovat nebo si přichystejme domácí potraviny, třeba právě sýr. My si doma vyrábíme sýr z kozího mléka. Chutná každému!

I Srub

Po stěhování na Divoký západ postavili tatínek s maminkou (s mírnou dopomocí vzdáleného souseda) na prérii malý dům – srub. Laura vzpomíná, jak tatínek přitesával kmeny, vyrobil střechu i podlahu a dveře zavěsil na panty z kůže.

Po přečtení této kapitoly jsme s dětmi stavěli srub z rolí novinového papíru slepených polepkami. Děti to velice bavilo. Navíc se jedná o dobré řešení, nemáme-li pozemek ani dřevo na skutečnou stavbu. V archivu ČT naleznete pořad s názvem *Zeměloď pluje*, který pojednává o stavbě pasivního domu jménem Zeměloď, na níž se podílely i děti.

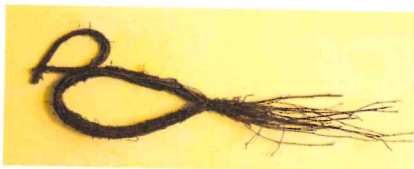
Je škoda, že technologie, které používáme, jsou někdy natolik složité, že nelze přibrat děti jako partnery. A potřebujeme vůbec tak složité technologie...?

I Výroba klobouků

Lauřina maminka každý rok zhotovovala celé rodině klobouky-slamáky. Na práci i na parádu. Jejich výroba je podrobně popsána v kapitole *Skvělý stroj*.

Dokážeme si vyrobit součást oděvu? Dokonce takovou, kterou bychom nosili „na parádu“?

Na základních školách ve Finsku učitelé podněcují své žáky k tomu, aby si uměli ušít šaty na ples, a také je s nimi každoročně šijí. Rovněž je naučí vyrábět celou řadu užitečných předmětů, které lze prodávat na trzích. Ve Finsku bydlí lidé v lese, často ve velkých vzdálenostech od měst. Každý Fin je několikrát v životě neza-městnaný a živí se prodejem výrobků na trhu. Proto je cílem škol naučit každého (i budoucího vysokoškoláka) nějaké řemeslo, aby mohl výrobky prodávat.

I Koník ze slámy a lýka

Slámu a lýko ve třídě přes noc namočíme do vody. Před zahájením práce je vyndáme a osušíme hadrem. Nastříháme stébla různých délek. Dvě stébla slámy ovíneme nahoře proužkem lýka – přečnávající konce tvoří uši, dolní konce budou přední nohy. Čtyři až šest stébel společně ohneme, přistříháme na délku 6 cm, zaklesne-

me nahoře mezi obě stébla a zvenku křížem omotáme proužkem lýka. Další stéblo musí být dlouhé. Položíme je kolem krku a křížem omotáme lýkem. Konce stébla, které tvoří tělo, ohneme a vytvoříme zadní nohy. Jako hřívu a ocas přivážeme kousky lýka.

I Aktivita vhodná do mateřské školy

Předškolní děti potřebují vzory. Naše společnost v poslední době významně akcentuje pozice intelektuálů. Již skoro polovina národa má vysokoškolské vzdělání, zatímco prestiž řemesel a rukodělné práce upadá, což je škoda. Pomocí můžeme tím, že do školky budeme pravidelně zvát šikovně řemeslníky. Je vhodné dávat přednost především řemeslníkům-mužům, protože děti se v MŠ s mužskými vzory setkávají velice málo.

Skláře si zve každoročně MŠ Semínko. Pan sklář ukazuje dětem svou práci, vyfukuje pišťalou drobné skleněné předměty a ozdoby. A postupně, za asistence učitelky, s každým dítětem vyfoukne malou ozdobu. Sklářství patří k nejstarším řemeslům a na našem území má tradici od 13. století.

Kováře mohou děti potkávat na různých akcích na zámcích, v ekocentrech, v plzeňské zoo apod. Nebo je možné domluvit návštěvu u místního kováře v kovárně. Kovář, jehož jsme navštívili my, zhotovil

s každým dítětem hřebík, který si pak dítě odneslo na památku.

Řezbáře navštěvujeme o adventu, pozorujeme ho při výrobě betlémských figurek. I v MŠ lze s dětmi vyřezávat. Doporučuji začít vyřezávat z mýdla (nejlepší je „mýdlo s jelenem“), které je měkčí než kůra a dřevo, a děti je tudíž zvládnou lépe opracovávat. Jednoduchou řezbářskou aktivitu představuje **výroba ozdobných hadů či úhořů**: Děti v lese vyhledávají suché zakroucené klacíky nebo kořeny. Brusným papírem z nich odstraní kůru a s učitelčinou pomocí je upraví do podoby hadů či úhořů. Následně je nabarví.

I Návštěva skanzenu

Vhodným doplněním pro seznamování s řemesly je návštěva skanzenu. Skanzen lidové architektury v Přerově nad Labem nabízí jak stálé, tak sezonní expozice (např. jaro na vsi, Vánoce...).

Pokusme se vyvážit denní a týdenní rytmus tak, aby práce, odpočinek, hra a učení byly v dobrém poměru. Jen tak dojde k celistvému a správnému rozvoji osobnosti a jen tak nalezneme radost ze života a pospolitosti. ■

Autorka působí jako vedoucí Centra environmentálního vzdělávání a výchovy a zároveň jako odborná asistentka katedry biologie a environmentálních studií PedF UK